

ЦЕНТЪР ЗА
ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДЕМОКРАЦИЯТА

ОБХВАТ НА ЕВРОПЕЙСКАТА ГАРАНЦИЯ ЗА МЛАДЕЖТА СРЕД РОМИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Policy Brief No. 87, август 2019 г.

Икономическата криза от 2008 г. предизвиква драстично покачване на младежката безработица в ЕС, което продължава да има своя ефект десетилетие след кризата. По последни статистически данни, до втората половина на 2018 г., близо 3,5 млн. души на възраст между 15-24 години в рамките на Съюза са безработни.¹ В отговор, през 2013 г. ЕС започва изпълнение на инициативата Европейска гаранция за младежта (ЕГМ). С това ЕС задължава всяка държава членка да предприеме мерки, гарантиращи, че всички хора до 25-годишна възраст на територията на страната ще получат качествено предложение за работа, продължаващо обучение, чиракуване или стаж в рамките на четири месеца след като останат без работа или напуснат системата на формалното образование.² Основната целева група на ЕГМ са младежи до 25 години (до 30 години в някои страни членки), които са безработни и извън обучение (т.нар. младежи NEETs – „неработещи, неучещи и необучаващи се“ (Not in Education, Employment or Training).

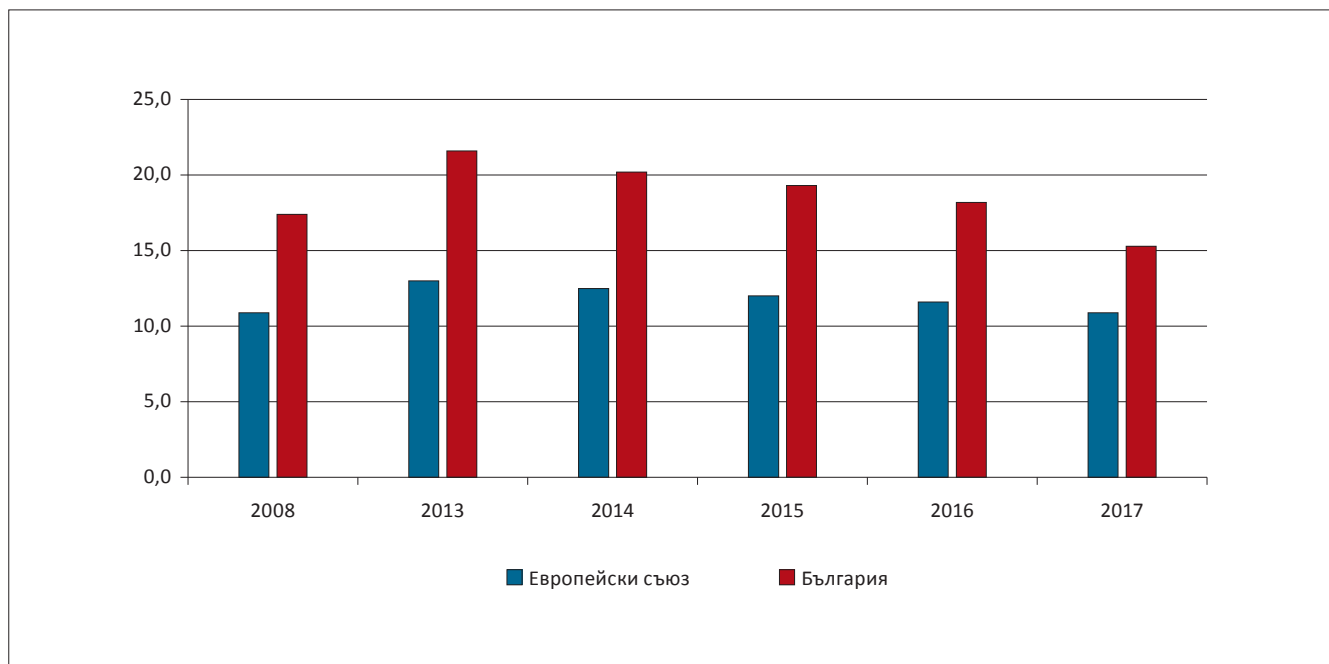
¹ М. Калиендо, Дж. Клуве, Дж. Щотерау и С. Тюбике, *Изследване относно Европейската гаранция за младежта в контекста на промените в света на заетостта*, Европейска комисия, 2018, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=9295&furtherNews=yes>.

² Европейска комисия, *Гаранция за младежта*, [уеб-сайт] <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId=bg>.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Към 2017 г. липсват подробни мониторингови данни за усвояването на Европейската гаранция за младежта (ЕГМ) сред младежите роми в България.
- Според проучване на Центъра за изследване на демокрацията и Сдружение „Свят без граници“, проведено през 2018 г. и 2019 г., ЕГМ обхваща малък брой от младежите роми в България.
- Младежите роми в България имат ниско ниво на информираност за мерките на ЕГМ и рядко ги използват.
- Идентифицирани са някои добри практики като неформален подход към целевата група и добри партньорства между ангажираните институции.
- Основни предизвикателства пред по-ефективното усвояване на ЕГМ сред младежите роми са: недостатъчната мотивация за участие на бизнеса в ЕГМ, липсата на устойчивост на ЕГМ, както и невъзможността на ЕГМ да посрещне нуждите и, понякога нереалистичните, очаквания на младежите роми.
- Липсва подробна и регулярна оценка на ефектите на ЕГМ конкретно върху младежите роми.

Фигура 1. Ниво на младежите NEETs в ЕС и в България, 2017 г. (% население, 15-24 г.)

Източник: Евростат, 2018.

Според данни на ЕС, пет години след създаването на ЕГМ, броят на безработните млади хора в ЕС е намалял с около 2 милиона. Младежката безработица в ЕС се е понижила от 23,7% през 2013 г. до 18,7% през 2016 г.³ Въпреки че тези цифри са потенциално повлияни от наличието на ЕГМ, не е задължително ЕГМ да е главната причина за промяната.⁴

В България ЕГМ функционира от 2014 г., като към настоящия момент програмата не достига до около 80% от младежите в целевата група.⁵ Въпреки че NEETs нивото на младежите спада през 2015 г. и 2016 г., за 2017 г. това ниво е 15,3% – все

още по-високо от средното за ЕС.⁶ Особено алармиращ е делът на NEETs младежите сред ромите, който е около 65%⁷ за 2017 г., сравнен с 61% за 2014 г. Такива високи нива съответстват на продължаващата тенденция сред тази целева група за преждевременно напускане на системата на формално образование. Последни данни на ЕС сочат, че нивото на преждевременното напускане на формално образование сред младежи роме е 13,4%.⁸

Въпреки тези тревожни данни, систематизирана информация за усвояването на ЕГМ от младежите роме в страната липсва.

³ Европейска комисия, *Гаранция за младежта*.

⁴ М. Барслунд и Д. Грос, *Понижаване на младежката безработица в Европа: Ефектът на бизнес цикъла или Европейската гаранция за младежта?* Център за изследване на европейски политики, 2017, <https://www.ceps.eu/publications/declining-youth-unemployment-europe-effect-business-cycle-or-european-youth-guarantee>.

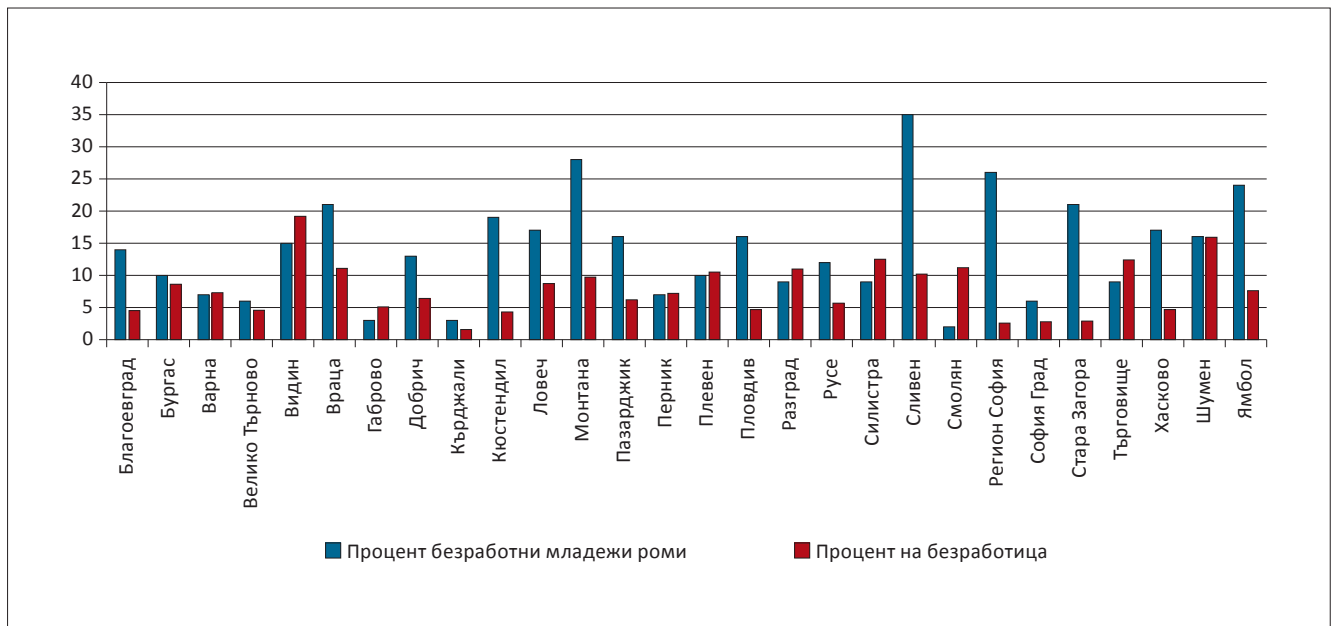
⁵ Европейска комисия, *Европейската гаранция за младежта по държави, България 2018*, 2018.

⁶ Съвет на Европейския съюз, *Инвестиране в младежка заетост: Реализиране на Европейската гаранция за младежта*, Consilium Europe, 2018, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6149-2018-ADD-4/en/pdf>.

⁷ Европейска комисия, *Европейската гаранция за младежта по държави, България 2018*.

⁸ Европейска комисия, *Европейската гаранция за младежта по държави, България 2018*.

Фигура 2. Ниво на безработицата сред младежите роми в % (15-32 г.), 2017 г.

Източници: Статистика на трудовия пазар, Национален статистически институт, 2017 § Агенция по заетостта, 2014 – 2017.

Усвояване на ЕГМ от младежите роми в България⁹

Основни наблюдения

Липса на познаване на ЕГМ и услугите на дирекциите „Бюро по труда“ (ДБТ). Младежите роми NEETs имат ограничено или липсващо познаване на ЕГМ и услугите, предлагани от ДБТ, свързани с намирането на работа. Тези младежи разпознават ДБТ предимно като институция, подпомагаща получаването на социални помощи и в по-малка степен като такава, която подпомага намирането на работа.

Недостатъчно познаване на ЕГМ от неправителствения сектор. С малки изключения, ромски и други неправителствени организации, ангажи-

рани с проблемите на ромите, нямат достатъчно информация относно ЕГМ, което определя и неспособността им да я предоставят на младежите роми NEETs.

Местните клонове на ДБТ определят ЕГМ като важен ресурс, чрез който да оказват помощ на младежите роми при намиране на работа. Наблюдава се заинтересованост и активна ангажираност от страна на ДБТ в достигането на програмата до целевата група. Изпълнението на заложените мерки обаче изглежда не винаги е ефективно за пълноценно достигане до целевата група на ромските младежи.

Според младежите роми NEETs, ЕГМ не отговаря на техните очаквания. За тази целева група, най-важният мотиватор за участие в ЕГМ и пазара на труда принципно е високото заплащане, което ЕГМ обаче не успява да осигури. Поради същест-

⁹ Данните, предоставени в настоящия полиси брийф се опират на резултати от кабинетно проучване и теренно изследване в 10 населени места в България, проведени от Центъра за изследване на демокрацията и от Сдружение „Свят без граници“ на тема „Подпомагане на достъпа и използването на мерките по програма Европейска гаранция за младежта сред младежи роми в България“. Теренното изследване е проведено в периода юни – август, 2018 г. в съответните населени места: Видин (обл. Видин), Лом (обл. Монтана), Стара Загора (обл. Стара Загора), Николаево (обл. Стара Загора), Кюстендил (обл. Кюстендил), Смолян (обл. Смолян), Ямбол (обл. Ямбол), Сливен (обл. Сливен).

вуващата стагнация на младежкия трудов пазар в България, съществува дефицит на работни места и работодатели (вкл. по ЕГМ), които да оправдаят очакванията на тази целева група.

Слабото усвояване на ЕГМ от младежите роми е силно повлияно от фактори като: (1) ниско ниво на образование сред голям дял от младежите роми, което намалява мотивацията и търсенето на работа в рамките на ЕГМ; (2) засилена миграция на тези младежи към страните от Западна Европа с цел намиране на работа.

Добри практики

Неформален индивидуален подход. Като ефективна практика може да бъде определен индивидуалният подход към всеки младеж, регистриран в ДБТ. Този подход предполага неформален първоначален контакт с младежите, осъществен от ромски или младежки трудови медиатори директно на терен и продължава след регистрацията в ДБТ, като всеки регистриран младеж е обслужван от специализиран екип.

Институционалните партньорства са ефективен подход за реализиране на ЕГМ сред младежите роми. Като най-чести и ефективни се определят партньорствата между местните клонове на ДБТ и съответните общини, както и партньорствата между клоновете на ДБТ, Агенцията за социално подпомагане, и неправителствени организации в някои населени места.

Предизвикателства

Негативни очаквания или недоверие към ДБТ съществуват сред младежите роми, въпреки ресурсите, които местните клонове на ДБТ предоставят във връзка с ЕГМ. Поради тази причина, някои младежи не използват услугите на ДБТ и ЕГМ, като предпочитат да работят на черния пазар или търсят работа на трудовия пазар самостоятелно или чрез лични контакти. В тази връзка, съществува тенденцията младежи роми да гледат на ДБТ предимно като ресурс за получаване на социални помощи, а не като институ-

ция, която може да допринесе за намирането на работа.

Присъствието на ромските трудови медиатори играе ключова роля за популяризирането на програмата и потенциалите на ДБТ, но *такова присъствие невинаги е гарантирано*. В някои ДБТ ромският трудов медиатор липсва като позиция или ако има нает такъв, той невинаги посещава терен редовно поради липсата на ресурс за ДБТ и нуждата да извършва дейности, различни от теренна работа в ромската общност.

Недостатъчна мотивация, недоверие и нисък интерес за участие в ЕГМ съществува и сред бизнеса. Работодателите намират бюрократични затруднения при участието си в програмата. Някои работодатели имат очаквания към младежите, които потенциално да наемат по ЕГМ, разминаващи се с очакванията на самите младежи относно заплащане, работна среда и отношение от страна на работодателите.

Предизвикателства от структурен характер, които затрудняват усвояването на ЕГМ от младежите роми, включват: (1) ограничена роля на ДБТ в адресирането на динамики, свързани със заетостта сред ромската общност като по-ниската мотивация за образование и заетост, семейни динамики, ограничаващи достъпа до заетост на жените, динамични миграционни процеси; (2) ограничена роля на ДБТ в адресиране на съществуващите динамики на младежкия трудов пазар (като липса на диверсификация на работни места); както и (3) съществуващата среда на дискриминация на ромите, което създава опасения и нежелание сред младежите роми да търсят работа дори и по ЕГМ.

Липса на устойчивост на ЕГМ е друго предизвикателство. ЕГМ е временен механизъм за осигуряване на заетост и обучение, който не адресира напълно въпроса за липсата на устойчива заетост сред младежите роми в България.

Липса на системен механизъм за оценка на ефектите на ЕГМ върху младежите роми, които са

участвали в нея. В резултат на това институциите, работещи с тази целева група, са затруднени в получаването на ясна обратна връзка от участниците по програмата, за формулиране и прилагане на алтернативни подходи за работа с тях. Липсата на данни за ефектите от ЕГМ е придружена и от липсата на систематизирани *и подробни данни за усвояването на програмата от младежите роми.*

Препоръки

- Да се установят процедури и механизми за получаване на системна обратна връзка от младежите роми, които ползват ЕГМ, с цел мониторинг на програмата сред тази целева група.
- Да се установи практика на регулярно публикуване на детайлни мониторингови данни за прогреса в обхвата на ЕГМ сред младежите роми и ефектите на ЕГМ върху тях.
- Да се разшири мрежата от ромски трудови медиатори като се предоставят допълнителни ресурси и стимули (вкл. финансови) за привличане и задържане на такива кадри.
- Да се подобри сътрудничеството между институциите, които формулират и реализират ЕГМ, и бизнеса. Да се създадат инструменти, чрез които да се адресират съществуващите бюрократични предизвикателства пред участието на бизнеса в ЕГМ. Нужно е и бизнесът да бъде отворен към по-тесни публично-частни партньорства.
- Да се осъществи по-тясна връзка между институциите, които формулират и реализират ЕГМ и образователните институции, като се наблегне повече върху възможностите, които може да предостави дуалното обучение за широк спектър от младежи (в това число младежи роми).
- Да се разработят стратегии за пълноценно информиране на младежите роми, както и за адресиране на недоверието им към ДБТ чрез:
 - По-активно популяризиране позициите на ромските трудови медиатори и трудовите посредници сред младежите роми. Една възможна стратегия би могла да се опрe на по-засилено сътрудничество с информатори доброволци в ромските общности (вкл. и ромски здравни медиатори), които вече имат доверието на общностите.
 - Създаването на позиции на ромски трудови медиатори в населените места, където такива липсват, за по-адекватен достъп на младежите роми и техните общности. Това включва също и осигуряване на ресурс, който да фокусира работата на тези медиатори към по-редовни посещения на терен.
 - Популяризирането на добри практики и успешни истории, свързани с ползата от ЕГМ сред младежите роми.
 - Използването на контактите с ромските общности, с които разполагат ромски неправителствени организации и организации, чиито целеви групи са роми, като средство за информиране на младежите роми относно ЕГМ.
- Да се осъществи по-тясно сътрудничество между ДБТ/други ангажирани институции и местните ромски неправителствени организации, които да служат като мост между институциите и младежите роми.
- Да се включват редовно представители на ромски неправителствени организации или неправителствени организации, работещи с роми, в Координационния съвет за изпълнение и мониторинг на Националния план за изпълнение на Европейската гаранция за младежта 2014 – 2020 г.
- Да се модифицира планът за изпълнение на ЕГМ в България като се преосмислят възможности за оптимизиране и повишаване на заплащането по заетост по ЕГМ, с цел привличане на повече заинтересовани младежи от ромски произход.
- Да се повиши осведомеността на работодателите относно очакванията и нуждите на младе-

жите роми NEETs във връзка със заплащане и условия на труд.

- Да се създадат конкретни стратегии и мерки, които да улесняват наемането на жени с малки деца, възпрепятствани да започнат работа поради грижата за децата си. Тези мерки могат да се осъществят чрез партньорски подходи, при които институции, предоставящи такава грижа да си съдействат с представители на бизнеса,

които имат интерес от наемането на такава работна ръка.

- В мерките по ЕГМ да се включат и други мерки, които по-активно спомагат намирането на работа за младежите роми от България в чужбина, така че ЕГМ да може да се съобразява със съществуващите миграционни процеси сред тази целева група, както и интересът на тази група за работа в чужбина.

Публикации на Центъра за изследване на демокрацията

Управление на многообразието в България: правно-политически предпоставки и саморегулация, София, 2019.

ISBN: 978-954-477-366-3

Управление на многообразието в България: възприятия, практики и очаквания, София, 2019.

ISBN: 978-954-477-370-0

Рискове от ислямистка радикализация в България. Качествено проучване, проведено в кв. „Изток” на град Пазарджик, София, 2017.

Социално-икономически ефекти от публичните инвестиции за приобщаване на ромите в Каварна, София, 2017.

ISBN: 978-954-477-255-0

Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак, София, 2016.

ISBN: 978-954-9945-32-4

Модел за подкрепа на жертви на домашно насилие и насилие, основано на пола, София, 2016.

ISBN: 978-954-9945-35-5

Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак (ДННОПП), и изработване на модел за подкрепа на жертвите на насилие (МПЖН), София, 2016.

ISBN: 978-954-9945-38-6

Оценка на интеграцията на уязвими групи мигранти в 10 страни – членки на ЕС, София, 2015
(на английски език).

ISBN: 978-954-477-250-5

Национален доклад за България: Трафик на деца сред уязвими общности, София, 2015.

ISBN: 978-954-477-233-8

Подкрепа на уязвимите групи пред държавата: ролята на гражданските организации, София, 2015.

ISBN: 978-954-477-247-5

